

si in prædicto casu censura impeditur, eo quod iudex desinit esse iudex ante expletam conditionem, eadem ratione impeditur censura, si subditus desinat esse subditus ante impletam conditionem, utpote si domicilium mutet. Consequens est falsum: ergo. Sequela probatur, quia ratio, cur censura cessat, quando iudex desinit esse iudex, ideo est, quia jurisdictionem amittit; sed quando fit mutatio ex parte alterius extremi, utpote quia ipse subditus domicilium mutat, etiam desinit jurisdictio in illam personam, quia desinit esse subdita; jurisdictio enim est veluti relatio quædam, quæ per mutationem cuiusvis extremi amittitur; ergo, cum inferre censuram sit actus jurisdictionis, etiam cessabit. Minor probatur, quia alias, si Episcopus sub excommunicatione præciperet alicui alienum restituere intra certum tempus, ille posset vim excommunicationis effugere mutando domicilium, quod videtur absurdum, ac in fraudem censuræ et Ecclesiasticæ disciplinæ.

2. *Si quis ante conditionem impletam fiat non subditus, non tenetur censura.* — Hæc difficultas controversa est inter Canonistas, quos, et varias eorum opiniones late refert Ugolinus, dicto lib. de Censur., tab. 4, c. 20, § ultim., num. 4. Sed eas omitto, quia vel non formaliter, vel non adæquate ad difficultatem respondent, quanquam opinio, quam ipse Ugolinus præter alios indicat, mihi vera esse videatur. Dico ergo formaliter ad difficultatem respondendo, admittendam esse sequelam, videlicet, si ex aliqua mutatione subditi contingat ante impletam conditionem illum fieri non subditum, respectu illius, ut sic, cessare et vires amittere censuram latam sub tali conditione. Hoc convincit ratio facta, et quia censura ferri non potest nisi in subditum, ut infra late dicturi sumus, et constat ex cap. Romana, de Sententia excom., in 6. Quod ergo in controversiam afferri potest, solum est, quando aliquis subditus per mutationem fiat non subditus. Et quia potest aliquis non esse subditus simpliciter, et nihilominus esse subditus quoad aliquid, seu in aliqua causa, ideo licet per mutationem domicilii certum sit, fieri non subditum simpliciter, eum, qui antea erat subditus, adhuc sub quæstione restat, an possit manere subditus respectu illius causæ, vel actionis, propter quam lata est censura, vel an etiam respectu illius subjectionem amittat.

3. *Si quis ante impletam conditionem mu-*

et domicilium, non est subditus, quoad censuram latam. — In qua re dicendum censeo in primis, quandocumque censura est lata per statutum generale propter futuram actionem, si quis mutet domicilium ante completam conditionem, etiam si postea agat contra statutum, non incurrere censuram. Hoc est evidens, quia ille jam non obligatur illo statuto, cum jam sit extra territorium, et extra jurisdictionem alterius Prælati. Et hoc a fortiori convincitur ex c. fin. de Constit., in 6, ut legendi patebit.

4. Ex quo ulterius infero, quandocumque censura lata est per generalem sententiam ab homine, vel per speciale præceptum, quibus pure prohibetur, vel præcipitur aliquid in futurum sub tali censura, sine ullo ordine vel habitudine ad præteritum factum, tunc etiam amittere vim ad inferendam censuram respectu illius, qui mutavit domicilium. Probatur, quia, licet hæc sententiæ dicantur esse ab homine, re tamen vera solum sunt quædam præcepta; unde solum possunt obligare subditos. In eo autem casu ille, qui mutat domicilium, desinit esse subditus, quare non obligatur præceptis alterius Prælati; hæc autem præcepta quoad hoc non habent majus robur aut majorem durationem, propterea quod censura munita fuerint. Et confirmatur ac declaratur; nam cessante causa censuræ sub conditione latæ, cessat censura; ut, si lata est excommunicatio, nisi restituas intra tale tempus, et intra illud creditor donet debitum, jam postea non teneberis censura, quia ablatum est censuræ fundamentum; at vero in præsentem casu, de quo agimus, cessat etiam fundamentum et causa censuræ; nam fundamentum est obligatio servandi tale præceptum; causa vero est inobedientia, et contumacia; hæc autem cessant mutato domicilio, ut ostensum est. Denique ibi nullus intervenit titulus, ratione cujus ille, qui subjectionem simpliciter mutavit per translationem domicilii, maneat subditus quoad talem actionem, cum neque ipsa actio, nec iudicium aliquod circa illam fuerit inchoatum tempore prioris domicilii.

5. *Censura, lata sub conditione respiciente præteritum factum tempore domicilii commissum, mutato domicilio non vitatur.* — Prior modus quo id contingere potest. — Quapropter addendum est tertio, secus esse quando censura fertur sub conditione, quæ respicit factum præteritum, et commissum tempore prioris domicilii et subjectionis. Tunc enim ratione

juris acquisiti ex priori facto fit, ut, licet mutetur subjectio simpliciter cum domicilio, maneat secundum quid quoad talem causam, et consequenter quoad talem censuram. Duobus autem modis videtur hoc posse accidere. Primo, si quis prius commisit delictum, vel nocumentum fecit, ad cujus restitutionem, vel satisfactionem intra tantum tempus obligatus est a priori iudice sub censura ipso facto incurrenda; tunc enim, licet intra illud tempus mutet domicilium, obligatus manet priori præcepto; et, si conditionem non impleat, censuram contrahet. Cujus duplex ratio reddi potest: prima, quia per prius delictum mansit subditus speciali titulo præter titulum domicilii, quod per se sufficit ad constituendum subditum in tali causa, ut infra ostendemus; et ideo, quamvis mutetur domicilium, manet subjectio quoad hanc causam ratione delicti, cap. fin. de Foro competente, et consequenter manet obligatio sub eadem censura. Quod optime confirmat textus in cap. 4 de Raptoribus, et cap. 4, in princip., de Privileg., in 6. Altera ratio est, quia illa sententia excommunicationis non est purum præceptum rei futuræ, sed est veluti iudicium quoddam inchoatum in tali causa, in qua ille constitutus est reus, et vel formaliter, vel virtute coram tali superiore citatus est, ut causam agat, et in eo iudicio condemnatus est, et ita per sententiam præventus, ut in eodem iudicio reum absolvat; et ideo semper manet subditus quoad hanc causam, juxta ea, quæ in sequenti puncto adjiciemus.

6. *Posterior modus quo id accidere potest.* — *Limitatur doctrina.* — Alio modo potest hoc contingere, quando non præcessit delictum, præcessit tamen aliqua causa, quæ in iudicium trahi cœpta est; ut si præcessit aliquis contractus vel debitum, cujus executio coram superiori postulata fuerat per citationem partis, et alia, quæ ad litem inchoandam requiruntur; tunc enim si ex tali causa, vel in ordine ad progressum ejus, orta est impositio censuræ sub conditione intra certum tempus, quamvis eo tempore mutetur domicilium, semper manet subjectio in ordine ad talem causam, quæ est expressa decisio Gregorii IX, in cap. Proposuisti, de Foro competente. Simileque habetur in l. Si quis, 7, ff. de Judiciis. Et in hoc casu vera est sententia Gloss., Innocent., Abbat., et aliorum, in cap. Præterea, 2, de Appellat., quatenus aiunt, per mutationem domicilii non tolli vim censuræ sub prædicta conditione positæ; id enim

procedit solum, quando tale præcessit delictum, aut causæ inchoatio, ut ratione illius maneat aliquis subditus quoad talem causam, etiam si alioqui jurisdictionem mutet, ut declaratum est. Videtur tamen in eo casu moderatio adhibenda, nimirum, si hujusmodi persona in fraudem, vel proprio motu domicilium mutet. Nam, si ex præcepto superioris propter commune bonum, vel aliam similem causam cogatur domicilium mutare, tunc omnino desinit esse subditus priori iudici, etiam in causa coram illo inchoata, juxta doctrinam Bart., in l. 4, ff. de Pœn.; et insinuatam a Gloss., in dict. l. Si quis, 7, ff. de Judiciis, ex l. Qui autem, ff. Si quis cautionibus. Si ergo in eo casu omnino mutatur subjectio, cessat obligatio omnino parendi priori superiori, et consequenter in præsentem materia cessabit contumacia, ut propterea, etiam si adveniente tempore impleatur conditio, non incurrat censura.

SECTIO VI.

Quomodo suspendatur censura sub conditione lata.

1. *Per appellationem suspenditur censura.* — *Per appellationem non solum suspenditur censura, sed etiam præceptum.* — Hæc quæstio necessaria est ad hujus materiæ complementum. In qua primo dicendum est, hujusmodi sententiam suspendi per interpositam appellationem, ut expresse definitur in cap. Præterea, 4, de Appellat. Quia per appellationem transfertur causa ad alium iudicem. Cum ergo prior sententia conditionalis nihil operata esset ante conditionem expletam, et tempore, quo impletur conditio, jam sit jurisdictio suspensa per appellationem, suam vim amittit, ut sumitur etiam ex cap. Cum contingat, de Offic. deleg., cap. Per tuas, de Sent. excom., et cap. Solet, eod. tit., in 6, ubi duo sunt advertenda. Unum est, per hanc appellationem non solum suspendi censuram, sed etiam præceptum seu obligationem exequendi id, quod sub censura præcipitur; ita ut expleto termino præscripto in tali sententia, non solum non incurrat censura, sed etiam non peccetur, non exequendo mandatum. Quia in totum hoc appellatio fertur; imo ideo appellatur a censura, quia appellatur a præcepto, quod ibi est principaliter intentum; censura vero est quasi accessorium; parumque utilis esset appellatio, si excusaret a pœna, et non a culpa. Atque hæc est sententia communis

Canonistarum, in dict. cap. Præterea, qui limitationem adhibent, quando appellans satis declarat se appellare a sola censura, et non a mandato. Quod per se manifestum est, raro tamen continget. Neque est ita interpretanda appellatio, nisi ex verbis satis constet.

2. Aliud observandum est, oportere appellationem esse legitimam, ut jura tradunt, et ratio ipsa naturalis docet. Ut autem legitima sit, duo potissimum requiruntur. Primum, ut sit ex causa probabili et sufficiente; et (quantum attinet ad externum forum) servandæ sunt Jurisperitorum regulæ, et ad præsentem materiam applicandæ, nimirum, ut si sententia sit interlocutoria, appellatio esse debeat ex causa rationabili, et coram iudice probanda, juxta cap. Ut debitus, de Appel., et c. Romana, § ult., eodem titulo, in 6. At vero, cum appellatio est a sententia definitiva, ut admittatur, et valeat in illo foro, non est necessarium causam exprimere, sed simpliciter appellare, ut est communis doctrina in l. 2, ff. de Appel. Censebitur autem in præsentem materia sententia interlocutoria, quando vel non fertur servato ordine, et strepitu iudicii, vel non fertur in tota causa, sed circa aliquem ejus articulum interponitur; juxta doctrinam Abb. communem, in cap. Auditis, de Præcu., num. 3, et Rub. Ut lite non contest., num. 4; et tunc oportebit, causam appellationis proponere coram iudice a quo, et illam probare coram iudice ad quem appellatur. Quando vero respectu totius causæ juridice tractatæ fuerit imposita censura, censebitur definitiva, et tunc sufficiet simpliciter appellare, quantum ad externum forum spectat. Quod vero attinet ad forum conscientie, si quis bona fide appellet, intelligens se habere causam sufficientem et probabilem, id satis erit: si autem mala fide id faceret, solum ad dilationem litis, sciens appellationem esse injustam, et sine causa, graviter peccaret, et (ut opinor) non suspenderet vim præcepti, et censure, quia fraus et dolus nemini debent patrocinari, neque illa est vera defensio, sed offensio; nihilominus tamen in foro exteriori, quamdiu non probatur talis defectus, semper habet appellatio prædictum effectum. Nisi esset in causa, in qua secundum jura non habet locum appellatio, ut in causa fidei, vel in causa religiosi, quando secundum regulam corrigitur, ut habetur in cap. Ad nostram, et cap. Reprehensibilis, de Appel., et notat Palud., 4, dist. 18, q. 1, art. 4, conclus. 2, et alii.

3. Quod sit tempus legitimum appellationis

a censura. — *Abbatis opinio.* — Secundo requiritur, ut talis appellatio debito tempore fiat. Quærent autem circa hoc Canonistæ, an hujusmodi appellatio interponenda sit tempore a jure præscripto ad legitime appellandum ab aliis sententiis, quod est tempus decem dierum, juxta textum in cap. Quod ad consultationem, de Re judicata; an vero fieri possit toto tempore, quo conditio impleta non est. In qua re Abbas, in dicto cap. Præterea, docet etiam ad hanc appellationem servandum esse tempus lege præscriptum, quia illud jus est generale, et nulla est in jure facta exceptio de hac sententia; et ideo in illa etiam servandum est. Unde, cum ille numerus dierum computandus sit a die latæ sententiæ, juxta l. 1, § Biduum, ff. Quando appel. sit, quæ habetur etiam in cap. Biduum 2, q. 6, fit, ut intra primos decem dies a die sententiæ censure latæ appellandum ab ea sit, ut per appellationem suspendatur, etiam si terminus implendæ conditionis diuturnior sit.

4. *Vera opinio.* — Quæ opinio securior quidem est et ad tollendas lites aptior; tamen in rigore et in conscientie foro contrariam sententiam existimo esse satis tutam, et in foro etiam exteriori secure posse iudices juxta illam pronunciare, nimirum, quocumque tempore interponatur appellatio, dummodo sit ante expletum conditionis tempus, legitimam esse et suspendere censuram. Quæ est opinio Glossæ et aliorum, in dict. cap. Præterea, quam referunt et sequuntur Covarr., dict. § 10, num. 4; et Navarr., in cap. Cum contingat, de Rescrip., causa 44. Quorum auctoritas reddit hanc opinionem satis probabilem et tutam; quæ etiam favorabilior est et mitior; ideoque (cæteris paribus) magis probanda. Favetque illi non parum dictum cap. Præterea, ibi, *Medio tempore*; illa enim particula indefinita æquivalet universali, cum sit quasi doctrinalis seu decisiva; ergo totum illud intermedium tempus est legitimum ad appellationem interponendam; atque in illo jure satis est hæc exceptio insinuata. Accedit, quod hæc sententia conditionata pro eo tempore, in quo nondum est impleta conditio, non simpliciter est sententia, sed secundum quid, quia conditionalis nihil ponit in esse; et ideo, quando conditio impletur, tunc ferri censetur; ergo mirum non est, quod toto priori tempore ab ea appellari possit, et quod ea ratione non comprehendatur sub communi jure præfiniente tempus ad appellandum a sententia, utique absoluta et perfecta.

5. *Discrimen inter censuram latam absolute et sub conditione.* — In quo etiam aliquid singulare in censura et præsertim in excommunicatione invenitur; nam ab illa, quando pure et absolute lata est, appellari non potest, saltem quantum ad effectum suspendendi censuram, ut habetur in c. Pastoralis, § Verum, de Appel., et in cap. Is cui, § ult., de Sent. excomm., in 6. Ubi hoc etiam ad suspensionem et interdictum extenditur. Et optima ratio in priori textu redditur, quia hujusmodi sententia censure secum affert executionem; a sententia autem jam executioni mandata nemo potest appellare; sed quærendum est aliud remedium, nempe absolutionis.

6. *A censura conditionata, impleta conditione, non potest appellari.* — Potest tamen a sententia declaratoria. — Ex quo obiter colligitur graviter illos errasse, qui putarunt, etiam in sententia excommunicationis latæ sub conditione, intra certum terminum habere locum appellationem, post expletam conditionem, dummodo intra decennium fiat. Quæ videntur in eo fundari, quod talis sententia tum censetur simpliciter lata, quando conditio impletur; non tamen adverterunt conditionalem, impleta conditione, transire in absolutam; et ideo in præsentem materia secum ferre executionem; quapropter non potest ab illa appellari. Advertit autem Navarr., in dict. c. Cum contingat, causa 15, quod, licet sententia excommunicationis absolute lata non possit per appellationem suspendi, sententia tamen declaratoria, qua scilicet aliquis declaratur incurrisse, et denunciari et vitari præcipitur, per legitimam appellationem suspenditur. Quod ipse ibi late probat, eamque doctrinam approbat Covarr., dict. n. 4; sed de hoc modo suspendendi censuram per appellationem hæc nobis sufficiant.

7. *Per recursum ad Papam seu superiorem sententia suspenditur.* — Ad hanc vero causam suspensionis revocantur aliæ, quæ, licet non sint propriæ appellationes, illi æquivalent, ut notavit Paludan., in 4, dist. 18, q. 1, art. 4, concl. 2. Una causa est, quando aliquis non potens aut nesciens appellare, sese protectione Apostolicæ Sedis committit, ut expresse traditur in cap. Ad audientiam, de Appel., et idem est, quando iter ad Sedem Apostolicam arripitur seu inchoatur, ut in eodem titulo dicitur, c. Dilecti filii, secundo: Quia plus est (dicitur) ad Sedem Apostolicam facto procurare, quam verbo. Itemque a fortiori erit, si totum negotium

Papa vel superior ad se avocaverit; tunc enim ablata est jurisdictio inferiori. Denique, quacumque ratione ille, cui censura imponitur, recurrat ad superiorem provocando seu petendo iudicium ejus, censetur virtute appellare; et ideo id satis est, ut sententia suspendatur.

8. *Per consensum ejus, in cujus favorem lata est censura, suspenditur.* — Alia causa sufficiens ad suspendendam censuram ultra terminum in sententia præfixum esse potest voluntas et consensus ejus, in cujus favorem lata est; ut, v. gr., si in favorem creditoris præcipitur debitori sub censura, ut intra tres menses solvat, et postea creditor concedat majorem terminum, ita ut per quatuor aut plures menses expectare contentus sit, tunc non incurret debitor excommunicationem, etiam si conditio videatur impleri in termino per sententiam præscripto. Quia, licet videatur facere contra verba præcepti superioris, non tamen contra mentem et voluntatem ejus, quæ est ut satisfiat creditori; quando autem ipse consentit, jam pro eo tempore ei satisfactum est. Quæ ratio explicatur aliter; nam cessante causa excommunicationis, cessat excommunicatio; ergo suspensa (ut ita dicam) causa excommunicationis pro aliquo tempore, pro eodem suspenditur excommunicatio; nam est eadem ratio et proportio, quia pro eo tempore vere tollitur causa excommunicationis et materia præcepti. Quando autem mihi præcipitur, ut solvam debitum hodie, supponitur me teneri ad solvendum pro die hodierno; at vero, quando creditor contentus fuit, ut differatur solutio in crastinum, jam non sum debitor pro hodierna die; nec iudex vult me plus obligare quam ipse creditor velit. Et ideo etiam jam non sum contumax, eo tempore non solvendo, nec rationabiliter talis præsumi possum, cum constet materiam præcepti esse ablatam pro eo tempore. Cessat ergo pro tunc causa incurrendæ censure, et ideo tunc non incurritur. Quæ fuit sententia Abbatis, Decii et aliorum in dict. cap. Præterea, quam etiam tenet Angel. qui alios refert, verb. *Excommunicatio* 2, num. 20.

9. *Contraria sententia improbat.* — Et mihi videtur tam speculative quam practice vera et segura, quamvis alii contrarium sentiant, ut Sylvest., verb. *Excommunicatio* 2, num. 1, casu 13; Navarr., cap. 27, num. 23; Ugolin., qui alios refert supra, c. 20, § ultim., num. 5. Hæc solum ducti ratione, quod, sicut proferre talem sententiam est actus jurisdictionis, ita etiam differre vel suspendere illam;

ergo sine consensu iudicis habentis jurisdictionem non sufficit alterius partis consensus ad prædictum effectum. Hæc tamen ratio facile dissolvitur ex fundamento a nobis adducto; nam suspendere sententiam directe et quasi potestative, stante causa et materia ejus in eodem vigore, est actus jurisdictionis; suspendere tamen vel dilatare sententiam per subtractionem materiae non est actus jurisdictionis, sed domini circa talem materiam. Sicut etiam revocare sententiam semel latam, si directe et ex potestate agentis id fiat, est actus jurisdictionis; omnino vero auferre vim sententiæ conditionalis per subtractionem causæ et materiae, ut, v. gr., condonando debitum, non est actus jurisdictionis, sed domini.

10. *Notandum pro data resolutione.* — Et ideo in hujusmodi sententiis diligenter observandum est, ut talis sententia omnino, et (ut ita dicam) adæquate data sit in favorem talis personæ, quæ dominium habet seu potestatem ad remittendum, vel differendum debitum seu satisfactionem. Nam, si illa non sit causa totalis, sed partialis, et iudex intendat aliquid commune bonum in executione talis sententiæ, tunc non sufficit consensus partis ad differendum terminum ejus, ut ex contraria ratione satis notum est. Tamen in simili casu et servata proportione, non sufficit consensus ejusdem partis ad tollendam omnino obligationem talis præcepti et censuræ, etiam si omnino cedat juri suo, quia etiam tunc maneret jus boni communis, quod iudicem præcipue intendere supponimus. At vero, servata proportione, quotiescumque per consensum partis remittentis debitum tollitur censura, per consensum ejusdem differentis debitum, censura differtur. Et hoc probat ratio facta, nec discrimen sufficiens assignari potest.

11. *Incurraturne censura non impleta conditione post terminum longiorem a parte indultum.* — *Quorundam sententia.* — *Vera sententia.* — An vero, non expleta conditione, etiam post terminum longiorem præfixum ex consensu partis, tunc incurratur excommunicatio, nonnullum dubium habere potest. Nam iudex solum præfixit terminum trium mensium, v. gr., et pro tunc impeditus est effectus ex consensu creditoris; ergo, ut postea incurratur, nulla est causa sufficiens; nam voluntas creditoris non sufficit; voluntas autem superioris non adest, quia jam elapsum

est tempus per eam præscriptum. Propter quam rationem ita sentiunt Angelus, verb. *Excommunicatio* 1, n. 21; et Sylvest., verb. *Excommunicatio* 2, num. 4, casu 13; Navarr., ubi supra. Quamplures alios refert Henric., lib. 13 Summæ, cap. 20, littera H. Dicendum nihilominus est, postea incurri censuram, quia vere expletur conditio, sub qua lata est. Quod duobus modis explicari potest. Prior et facilis est, quia, ut supra dicebamus, ille terminus non est ad finiendam, sed ad differendam solutionem; et ideo non tam positive quam negative explicandus est, scilicet, ut ultra tres menses non differatur solutio; habet autem subintellectam conditionem, nempe, *invito creditore*, quia in ejus gratiam talis sententia fertur; et ideo, cum primum ipse incipit esse invitus, impletur conditio, quia jam ultra tres menses differtur solutio invito creditore. Alter modus explicandi erit, etiam si positive terminum illum, v. gr., trium mensium declarem, quia tempus illud, nec materialiter, nec continue oportet intelligi, sed de tribus mensibus, pro quibus urgeat obligatio solvendi debitum. Totum autem illud tempus, quod adjectum est ex voluntate creditoris, ex eadem constitutum est extra obligationem pro tunc solvendi debitum; quare statim ac illa voluntas cessat, iterum clauditur illa obligatio sub priori tempore trium mensium, quo tunc moraliter ac formaliter censetur terminari; quamobrem, si tunc non solvatur debitum, impletur conditio, sub qua excommunicatio lata est. Quo fortasse sensu recte dicunt Juristæ, prorogatione termini facta, eundem terminum esse censi, quia sub ea conditione prorogatio fieri existimatur, ut sumitur ex lege *Sed etsi*, ff. de Precario, et l. Si cum die, ff. de Arbitris. Qui etiam recte distinguunt inter innovationem et prorogationem termini ex l. 4, ff. de Damno infecto; nam innovare est novum terminum concedere; prorogare vero est eum, qui erat assignatus, extendere. Atque ita in præsentem, licet creditor non possit novum terminum auctoritate sua statuere, potuit tamen prorogare priorem, et ita idem ipse est, qui postea expletur suspensione ablata. Et ita solvitur facile fundamentum oppositæ opinionis; nam tunc excommunicatio non incurritur nisi ex vi prioris sententiæ; et ideo non est necessarius novus consensus iudicis, quem Angelus et Sylvester requirunt,

SECTIO VII.

Utrum censura ferri possit sub conditione ad causam pertinente.

1. *Male fertur sententia censuræ sub conditione impertinente.* — Superest, ut de alio genere conditionalis censuræ dicamus, quando scilicet conditio talis est, ut ad complendam causam censuræ nihil referat, ut, v. gr., si hac forma feratur: *Excommunico te, si navis ex India venerit aut venit.* Potest enim hæc conditio esse, aut de re præsentem, seu jam facta, aut de re futura contingenti; nam, si sit omnino necessaria, est supervacanea. Dico ergo, quotiescumque talis conditio additur huic sententiæ, quæ ad causam vel rationem ferendi censuram nihil spectat, imprudenter addi et male fieri. Probat, tum quia tunc maxime procedunt leges, quæ hoc vetant, ut, l. 4, § Biduum, ff. Quando appel. sit; tum etiam quia si illa conditio nihil refert ad causam censuræ, sine ratione fertur censura dependenter ab illa; tum denique quia in re tam gravi et spirituali non debet aliquid impertinens adjungi.

2. *Conditio non augens culpam potest esse causa rationabilis limitandi censuram.* — Dixi autem, conditionem debere esse talem, ut ad rationem ferendi censuram nihil referat; nam interdum dari potest conditio, quæ licet non augeat vel minuat culpam, nihilominus tamen possit esse rationabilis causa limitandi vel suspendendi censuram. Et hæc forma: *Excommunico clericum hoc facientem, nisi sit in tali dignitate constitutus,* conditionalis est; et illa conditio non minuit culpam, imo fortasse interdum auget; nihilominus tamen propter honorem et æstimationem dignitatis Ecclesiasticæ expedire potest ita limitare censuram. Quod attente observandum est in omnibus similibus conditionibus; aliquando enim possunt rationabiliter addi, ut explicatum est; aliquando vero continere possunt acceptionem personarum, ut si generali censuræ addatur conditio, solum ad excludendas aliquas personas sine rationabili causa propter singularem affectum vel cognitionem ad illas.

3. *Sententia censuræ sub conditione impertinente de præsentem, aut præterito, tenet.* — Secundo dicendum est, quoties talis conditio est de præsentem aut de præterito, si jam extat, validam esse censuram, quantumvis conditio sit impertinens; sicut e contrario si non extat,

censura est nulla. Ratio est, quia conditionalis nihil ponit in esse, si conditio non sit apposita; si autem sit apposita, æquivaleret absolutæ, unde non impedit effectum ex hoc præcise, quod conditio sit impertinens aut nihil ad causam referat. Confirmatur; nam etiam in sacramentis ministrandis talis conditio, aut concepta in mente et intentione, aut verbis expressa, non impedit valorem sacramenti, si revera conditio extet, ut diximus superiori tomo, disp. 13, sect. 3.

4. *Nisi contineat intolerabilem errorem.* — Dico autem, ex eo præcise quod sit impertinens, nam, si ex tali additione ulterius eveniat, ut sententia contineat intolerabilem errorem, jam ex eo capite poterit censura impediri; vel etiam, si talis sit conditio, ut perplexitatem inducat. Ut est in illo vulgato exemplo de duobus habentibus æqualem potestatem, simulque proferentibus sententiam sub hac conditione, *si alter te non excommunicat.* Nam talis conditio vel intelligi debet de sola prolacione sententiæ, et sic neutra ex parte impletur conditio, et consequenter neutra ex parte tenet sententia. Vel, si conditio intelligatur de valore censuræ, id est, si alter non te valide excommunicat, sic includit perplexitatem; nam si demus, unius sententiam non esse validam, hoc ipso videtur apponi conditio necessaria, ut altera sit valida; quod si una valida est, etiam erit altera, quia non est major ratio de una quam de alia; et ideo talis modus ferendi sententiam merito continetur sub illis, qui continent intolerabilem errorem. De quo in simili diximus de sacramentis, disputatione citata.

5. *Censura lata sub conditione impertinente de futuro contingente, est nulla.* — Tandem addendum est, quoties conditio posita est de futuro, contingente et est omnino impertinens ad causam et rationem ferendi censuram, probabilius videri, talem sententiam statim esse nullam; neque oportere expectare eventum conditionis appositæ ad judicandum de valore censuræ. Ita sentit Ugolin., dict. c. 20, § ultim., in ultimis verbis; et idem nos loco citato censuimus de simili modo ministrandi sacramenta. Et ratio in præsentem est, quia talis sententia continet intolerabilem errorem; actus enim spiritualis potestatis non debet esse ita pendens a casuali conditione, quæ ad talem actum omnino impertinens sit. Alias etiam posset Petrus sub hac forma excommunicare Paulum, *si Joannes consenserit*, quantum voluntas Joannis nihil vel ad potestatem,

vel ad causam, seu rationem excommunicandi pertineat. Hoc autem est valde absurdum et intolerabilis abusus spiritualis potestatis. Et ideo censeo sententiam a principio continere intolerabilem errorem, ac propterea nullam esse juxta decisionem cap. Per tuas, de Sentent. excom., et c. Solet, eodem titulo, in 6.

SECTIO VIII.

Utrum debeat admonitio præcedere, antequam censura feratur.

1. Explicuimus ea, quæ videntur esse substantialia in forma censuræ ferendæ; nunc solemnitas accidentalis explicanda est. Hæc autem solemnitas esse potest, aut antecedens, aut concomitans, aut subsequens; de quibus sigillatim dicendum est, quoniam fusiorem declarationem requirunt. In hac ergo de admonitione, quæ censuram antecedit, inquiremus.

2. *Admonitio sufficiens debet antecedere censuram.* — Principio ergo certum est, juxta canonum dispositionem sufficientem admonitionem ante censuram debere antecedere. Quod frequentius traditur de excommunicatione, ut patet ex cap. Sacro, de Sentent. excomm., et in c. Romana, eodem titulo, in 6, et cap. Cum speciali, de Appellation., et alibi frequenter; tamen etiam extenditur ad alias species censuræ, ut patet ex cap. Reprehensibilis, de Appellat. Ubi de sola suspensione et excommunicatione sermo est. In cap. vero Statutum, de Sentent. excom., in 6, ad interdictum hæc regula extenditur. Et in cap. Indigne, 12, q. 2, generatim dicitur: *Debet esse provisum, ut vindictam admonitio præcedat.* Solum circa interdictum oportet advertere, quia interdum propter unius culpam toti universitati imponitur, juxta cap. Si sententia, de Sent. excom., in 6, tunc admonitionem non omnibus, sed illi, ob cujus culpam censura fertur, faciendam esse. Quod per se notum est, quia alii non sunt contumaces aut inobedientes. Sic ergo in omnibus censuris ferendis admonitio sufficiens præcedere debet. In quo Doctores eisdem locis et moderni scribentes de censuris consentiunt.

3. *Admonitio antecedit censuram ab homine, non a jure.* — Observare autem oportet hæc omnia jura loqui de censuris, quæ ab homine feruntur, quia in iis, quæ per legem ipso jure imponuntur, nec necessaria est admonitio alia, nec fere locum habet. Primum patet, quia

ipsa lex sufficienter admonet, non semel, aut iterum, sed quasi continue. Unde omnino cessat ibi ratio, vel necessitas alterius monitionis. Ratio enim præcipua, propter quam jura admonitionem requirunt, est, tum propter pœnæ gravitatem, tum maxime, quia juxta Ecclesiæ morem, ut infra dicemus, non fertur nisi in contumacem; non censetur autem contumax, nisi qui prius admonitus non obedit; at vero qui non obedit legi prohibenti sub censura ipso facto incurrenda, satis est contumax; non indiget ergo alia admonitione. Secundum patet, quia, si alia admonitio præter legem ipsam necessaria esset, non posset censura ipso facto incurri, contra intentionem legum, quam supra ostendimus. Sequela patet, quia, si post violatam legem, alia admonitio necessaria esset, et admonitus resipisceret, jam non contraheret censuram; ergo non contraheretur ipso jure. Quod si admonitus non resipisceret, et contraheret censuram, non tam propter legem violatam, quam propter contumaciam in non resipiscendo, seu non satisfaciendo, illam contraheret. Ipsa ergo lex satis admonet; et ideo jura solum requirunt, ut non ignoretur, quia ignorantia impedit admonitionem, et excusat contumaciam, c. 2 de Constit., in 6, de quo plura inferius. Limitandum vero hoc est, quando ipsum jus monitionem requirit, ut in Clementina ultima, § fin., de Stat. monach., ibi: *Nisi moniti resipiscant, ipso facto excommunicationis sententiam se noverint incururos.* Et simile quid habetur in Clem. 1 de Decimis. Hoc autem speciale est; et inde amplius firmatur generalis regula tradita, quod, ubi jus est absolutum, et censuram ipso facto fert, aliam admonitionem non requirit.

4. *Censura lata ab homine per generalem legem pro peccatis futuris non indiget monitione.* — Ex quo infero, idem dicendum esse de censuris latis per sententias generales pro peccatis futuris, etiamsi tales sententiæ non attingant statum et perpetuitatem legum; et ideo ab homine vocentur. Nam in modo, quo feruntur, sunt simillimæ censuris a jure latis. Unde ratio facta æque de illis procedit; nam etiam hujusmodi sententiæ continent censuram latæ sententiæ et præceptum, quod, dum permanet, per sese admonet subditos, non tantum semel aut iterum, sed continue; ergo in tali modo ferendi censuram non requiritur alia admonitio, verum potius repugnare videtur cum tali modo censuræ latæ sententiæ. Unde jura eodem modo loquuntur de censuris

latis per has sententias generales, sicut de iis quæ jure feruntur, ut patet ex c. A nobis, de Sent. excom. Quod aliqui de statuto seu lege interpretantur. Sed neque in textu est aliquod verbum, quo id significetur, sed potius oppositum, ut patet ex illis verbis, quibus quæstio proponitur: *Si quis ita pronuncia-verit, etc.*, et ex verbis, quibus Pontifex respondet: *Quod hac sententia non nisi subditi obligantur.* Neque hæc decisio posset commode in concordiam redigi cum decisione textus in c. 2 de Constitut., si in utroque esset sermo de statutis, ut late tractat Covarr., dict. relect., part. 1, c. 10, et infra dicemus. Expressius vero, in c. Quia periculosum, de Sent. excom., in 6, distinguitur excommunicatio, quæ ipso facto incurritur, in eam, quæ per sententiam generalem, et per statutum infertur, et declaratur illa non comprehendi Episcopos, et superiores Prælatos, nisi de eis expressa fiat mentio. Unde constat sermonem esse de censura generatim lata, sive per sententiam, sive per statutum, et tamen de utraque supponitur incurri ipso facto; ergo etiam supponitur non requiri aliam admonitionem, sive per sententiam, sive per legem feratur.

5. *Cap. Romana objicitur et exponitur.* — Contra hoc vero objici potest textus in c. Romana, de Sent. excom., in 6, ubi excommunicatio prohibetur ferri absque monitione præmissa, tam specie, quam in genere. Propter quæ verba id etiam indistincte asseruit Abb., in c. 2, num. 11, de Officio ordinarii. Verumtamen textus ille non loquitur de censuris generalibus, quæ feruntur propter peccata futura, sed pro culpis et offensis præteritis vel præsentibus; hæc enim sunt verba textus. Quæ quidem sententiæ semper sunt speciales quoad delicta, quia delictum semper est in specie, seu in particulari commissum; possunt autem esse speciales vel generales, quoad personas. Et in his est longe diversa ratio, quia, quando delictum commissum est, non præcessit contumacia, quia nec lex, nec sententia prohibens sub censura præcessit, quod secus est in sententiis, quæ propter peccata futura feruntur. Quamobrem idem verum censeo de censuris pro futuris delictis, etiamsi in specie ferantur per præceptum tali personæ impositum, ut hoc vel illud faciat aut vitet sub tali censura ipso facto incurrenda, quia tunc revera illam incurret absque alia admonitione prævia, propter eandem rationem. Et ex ipso usu id satis probari videtur. An vero tunc ad denuncia-

tionem faciendam sit necessaria admonitio, postea dicemus.

6. *Solum in sententiis pro præteritis culpis, est necessaria admonitio.* — Igitur necessitas admonitionis solum invenitur in sententiis latis ab homine propter præteritas seu jam commissas culpas, ut constat ex dicto c. Romana. Et plane alia jura, quamvis non semper id exprimant illis verbis, semper tamen loquuntur de sententiis ab homine latis supposito delicto; et ideo utuntur hoc verbo *promulgandi sententiam in aliquem*, ut patet ex dict. c. Sacro, et ex c. Cum speciali, de Appell. Sic autem explicata hæc lex Ecclesiastica generalis est, et omnes homines ferentes censuram, seu omnes censuras a quocumque homine latis comprehendit, quia jura indistincte, et generalim loquuntur, et quia rationes supra factæ in omnibus locum habent. Unde, sicut in superioribus dictum est sub homine ferente censuras comprehendi collegia, seu communitates, quæ hanc potestatem habere possunt, ita hic dicendum est, conditionem hanc non minus in eis esse requisitam, quam in aliis. Quod late declarat Ugolinus, lib. de Cens., tab. 1, c. 18, in princ. Sed id omitto, quia res est clara. Neque est dubium, quin hæc leges ex genere suo graviter obligent, ut constat ex tenore canonum quos attulimus, ut in c. Sacro, et aliis, et ex materia earum, quæ gravis est, et bono animarum necessaria. Quapropter ex suo genere grave peccatum erit, illam prætermittere, ut notavit Ledes., 2, part. 4, quæst. 23, art. 3.

7. *Teneaturne Summus Pontifex in censuris ferendis monitionem præmittere.* — Solum potest de Summo Pontifice dubitari, an teneatur hanc circumstantiam servare in ferendis censuris. Et breviter respondeo, aliquid esse posse pertinens ad jus naturale, nimirum, ut sine sufficiente causa nemo puniatur, et quod contra inauditam partem sententia non feratur, in quibus principiis etiam hæc admonitio fundatur; et quoad hæc tenebitur Pontifex hunc ordinem servare. Aliquid vero in hoc est pertinens ad jus positivum, ut, v. gr., quod admonitio fiat tali modo, et quod non sufficiat evidentia, et gravitas delicti absque illa, et similia, et quantum ad hæc, ita tenebitur Pontifex hoc jure, sicut in universum legislator suis legibus obligari potest. Non quidem ex vi potestatis directivæ, sed ex naturali obligatione ad commune bonum tuendum, et ad conformitatem, seu proportionem debitam capitis cum corpore, de